

Юлія НІКОЛАЄНКО,
orcid.org/0000-0002-4635-2461
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна) nikolayenko.y@ukr.net

РОЗВИТОК НАВИЧОК СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті розглядається проблема формування навичок співробітництва у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти. На основі проведеного аналізу наукових публікацій доведено, що у сучасних умовах для успішного працевлаштування та професійної самореалізації перекладач має володіти не тільки фаховими компетенціями («hard skills»), але й уміннями і навичками ефективної взаємодії у професійному середовищі («soft skills»). У сучасних дослідженнях не існує єдиного підходу до визначення «soft skills» та їх класифікації. Найчастіше до «soft skills» науковці відносять особистісні та міжособистісні характеристики, які необхідні для забезпечення особистого розвитку та соціальної взаємодії у професійному середовищі. Одним із ключових компонентів у структурі «soft skills» є навички співробітництва як здатність окремої особи ефективно взаємодіяти у групі. До навичок співробітництва включають: формування спільного розуміння цілей, яких потрібно досягти, чи проблеми, яку необхідно вирішити; здатність кожного члена групи робити власний внесок для спільного результату; регулювання роботи групи. З огляду на відсутність у навчальних планах з підготовки перекладачів спеціальних дисциплін, спрямованих на розвиток «soft skills», ми пропонуємо інтегрувати формування цих навичок у процес вивчення та викладання дисциплін професійної підготовки. Зокрема, нами розроблено низку рекомендацій щодо розвитку навичок співробітництва у процесі формування граматичної компетенції майбутніх перекладачів. Основною формою для розвитку навичок ефективної співпраці є парна і групова робота. У нашому дослідженні представлено ряд методів для одночасного формування граматичної компетенції та розвитку навичок співробітництва, що включають як традиційні (виконання граматичних вправ), так і творчі та інтерактивні методи (моделювання комунікативних ситуацій, активне слухання, творчі письмові завдання, індуктивний підхід, «навчаючи, вчуся»). Також запропоновано ряд прийомів, що допоможуть студентам навчитися оцінювати групову роботу та свій власний внесок у загальний результат.

Ключові слова: навички співробітництва, м'які навички, граматична компетенція, майбутні перекладачі, методи групової роботи.

Yuliia NIKOLAIENKO,
orcid.org/0000-0002-4635-2461
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology and Translation
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"
(Poltava, Ukraine) nikolayenko.y@ukr.net

COLLABORATION SKILLS DEVELOPMENT IN THE PROCESS OF FUTURE INTERPRETERS' GRAMMAR COMPETENCE FORMATION

The article deals with the problem of collaboration skills development in the process of professional training of future interpreters at higher educational establishments. According to the analysis of scientific publications it has been proved that nowadays in order to have a successful career and to develop professionally an interpreter should possess both professional competences (hard skills) and skills needed for an efficient interaction in his or her professional environment (soft skills). Modern researchers do not have a single approach to the definition and classification of soft skills. Generally, scientists consider this term to include personal and interpersonal skills, which are necessary to provide personal development as well as social interaction in professional environment. One of the key components in the structure of soft skills is collaboration. The latter refers to the capacity of an individual to contribute effectively in a group. Collaboration skills include building shared understanding of the goals needed to be achieved or the problem which must be solved; collectively contributing to overall result; regulating of group work. Taking into an account the fact that universities curriculums for interpreters do not usually have special courses aimed at soft skills development, the author proposes to integrate the formation of these skills into the process of learning and teaching of professional academic disciplines. In particular, the article presents a number of practical recommendations to develop collaboration skills while forming future interpreters' grammar competence. Peer and group work is considered to be the main activity to promote students' skills

of effective cooperation. The author describes a number of methods for simultaneous grammar competence formation and collaboration skills development. They include traditional (doing grammar exercises) as well as creative and interactive methods (communicative situations modelling, active listening, creative writing tasks, guided discovery, «learning by teaching»). The author also mentions some techniques that can help students learn how to assess group's performance and their own contribution to overall result.

Key words: *collaboration skills, soft skills, grammar competence, future interpreters, group work methods.*

Постановка проблеми. У сучасному світі одним із чинників успішної професійної самореалізації є володіння не тільки фаховими компетенціями (*hard skills*), але й так званими м'якими навичками (*soft skills*), які забезпечують ефективну взаємодію у професійному середовищі. У своїй професійній діяльності перекладач має досконало володіти іноземною та рідною мовами, уміти здійснювати переклад з однієї мови на іншу, бути посередником у комунікації між представниками різних лінгвокультурних соціумів, а також домовлятися із замовником, співпрацювати із колегами, організовувати роботу у команді, знаходити компромісні рішення тощо. З огляду на це у процесі підготовки майбутніх перекладачів у ЗВО пріоритетним завданням є впровадження у навчальний процес технологій і методів, що спрямовані як на формування фахової компетентності, так і на розвиток “*soft skills*”.

Аналіз досліджень. Останнім часом з'явилося чимало публікацій, присвячених формуванню “*soft skills*” майбутніх фахівців різного профілю, що свідчить про актуальність цієї проблеми. О. Василенко, І. Корчак, розглядають “*soft skills*” як чинник успішної професійної діяльності. А. В. Гарага вважає формування «м'яких навичок» перспективним напрямом підвищення якості вищої освіти. Н. А. Длугунович, О. Г. Глазунова, Т. В. Волошин, Л. В. Іванова, В. І. Корольчук, О. В. Скорнякова досліджують проблему формування “*soft skills*” у ІТ-фахівців, В. Євтушенко, А. Мозгова, Г. Мозгова – у фахівців в галузі маркетингу, К. М. Гнезділова – у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, Л. Г. Бишовець, О. Б. Куракін, О. Г. Шестель – у фахівців сфери обслуговування. В окремих публікаціях розкривається потенціал іноземної мови як навчальної дисципліни у формуванні “*soft skills*”. Зокрема, Ж. Діденко розробила низку вправ для формування м'яких навичок у майбутніх менеджерів на заняттях з англійської мови у умовах дистанційного навчання (Діденко, 2014). Г. В. Корнюш пропонує розвивати “*soft skills*” у контексті іноземної підготовки студентів ЗВО, використовуючи «індивідуальні, парні, групові форми роботи, виважену комбінацію й відповідну змістову наповненість різних видів мовленнєвої діяльності» (Корнюш, 2020: 107). Паславська І. С. дослі-

джує застосування інтерактивних технологій у процесі навчання іноземної мови для розвитку таких гнучких навичок як комунікабельність, аргументація, адаптивність, самоконтроль, винахідливість, самодисципліна, командна робота, лояльність та мотивованість (Паславська, 2020). В одному з наших попередніх досліджень ми вивчали можливість використання ігрових технологій для формування “*soft skills*” на заняттях з іноземної мови у ЗВО (Ніколаєнко, 2022). У статті О. А. Чухно представлено вправи для одночасного навчання англійської мови та формування таких м'яких навичок, як інтерактивні й комунікативні навички, когнітивні навички, навички самоменеджменту й навички використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (Чухно, 2021). Вищезазначені публікації доводять можливість і необхідність формування “*soft skills*” у процесі іноземної підготовки здобувачів вищої освіти. Ми повністю погоджуємося з твердженням О. А. Чухно про те, що за умов «аспектного навчання англійської мови й відсутності в навчальному плані спеціальних дисциплін для формування м'яких навичок їх розвиток має бути інтегрований у процес формування мовних і мовленнєвих компетентностей» (Чухно, 2021: 95). Однак, аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема розвитку “*soft skills*” у майбутніх перекладачів потребує подальшого вивчення.

Мета статті – розробити рекомендації щодо розвитку навичок співробітництва у процесі формування граматичної компетенції майбутніх перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, провідним підходом у вивченні та викладанні іноземної мови є діяльнісно-орієнтований підхід. У рамках цього підходу, усі, хто вивчає і використовує мову, є, перш за все, соціальними агентами («*social agents*»), тобто членами певного соціуму, які виконують певні завдання, як мовленнєві, так і непов'язані з мовою, у певних умовах для здійснення певної діяльності. У цьому контексті мовленнєві завдання стають «складником ширшого соціального контексту, і лише він здатен надати їм повноцінного значення» (Common European Framework of Reference for Languages, 2001: 9). Для успішного виконання завдань важ-

ливо не лише добре володіти іноземною мовою, але й уміти ефективно взаємодіяти з іншими членами соціуму. Отже, використання діяльнісно-орієнтованого підходу у навчанні іноземної мови передбачає комплексне формування комунікативної мовленнєвої компетентності та “soft skills”.

Незважаючи на те, що високий рівень розвитку “soft skills” є однією з ключових вимог роботодавців на сучасному ринку праці, у науковій літературі не існує єдиного загальноприйнятого визначення цих навичок. У зарубіжних публікаціях знаходимо такі визначення “soft skills”: особисті якості, цілі, мотивація і переваги, які цінуються на ринку праці, в школах та багатьох інших сферах (Heckman, Kautz, 2012); динамічна комбінація когнітивних і метакогнітивних навичок, міжособистісних, інтелектуальних та практичних навичок, які допомагають людині адаптуватися і поводитися так, щоб ефективно справлятися з викликами у професійному і повсякденному житті (Haselberger, 2012); особистісні та міжособистісні (соціально-емоційні) навички, необхідні для особистого розвитку, соціальної взаємодії та успішної професійної діяльності (Kechagias, 2011).

За визначенням К. О. Коваль, “soft skills” – це «соціологічний термін, який відноситься до емоційного інтелекту людини, свого роду перелік особистих характеристик, які так або інакше пов’язані з ефективною взаємодією з іншими людьми» (Коваль, 2015: 163). На думку Ж. Діденко, «гнучкі навички – це комплекс умінь або навичок, необхідних для міжособистісного спілкування, досягнення цілі за допомогою критичного та творчого мислення, а також особистісних складових частин емоціонального інтелекту, які впливають на життя та працевлаштування майбутніх фахівців» (Діденко, 2021: 267).

Аналіз наукових джерел виявив низку різноманітних підходів до класифікації “soft skills” як у зарубіжних, так і в українських дослідників. Наведемо для прикладу класифікацію К. О. Коваль, згідно з якою “soft skills” включають такі групи навичок, як індивідуальні якості (здатність приймати рішення і вирішувати проблеми, позитивне мислення і оптимізм, орієнтація на кінцевий результат), комунікаційні якості (здатність зрозуміло формулювати думки, дружнє спілкуванні і гарні манери, здатність взаємодіяти з різними людьми, вислуховувати і брати до уваги всі точки зору, аргументовано відповідати, враховувати культурні і національні особливості), управлінські якості (працювати у команді, об’єднувати і мотивувати команду, навчати і розвивати членів

команди, запобігати ризикам, чітко планувати час) (Коваль, 2015: 165).

Згідно з дослідженнями, що охоплювали ряд європейських країн, найбільш затребувані “soft skills” на ринку праці можна поділити на три групи: особисті навички (уміння вчитися, стресостійкість, професійна етика, смоусвідомлення, креативність), соціальні навички (комунікація, робота і команді, переговори, управління конфліктами, лідерство), методологічні навички (орієнтація на клієнта, пристосованість до змін, орієнтація на результат, аналітичні навички, уміння приймати рішення) (Cinque, 2016: 174).

З огляду на вищезазначені класифікації, можемо стверджувати, що навички співробітництва належать до ключових “soft skills”, якими має володіти фахівець будь-якого профілю для успішної професійної самореалізації. Як зазначається у звіті Австралійської ради досліджень у сфері освіти, співробітництво – це здатність окремої особи ефективно взаємодіяти у групі. Навички співробітництва включають наполегливість, здатність робити внесок у досягнення групи, ціннісне сприйняття внесків інших членів групи та вирішення розбіжностей. Ефективна співпраця передбачає розподіл обов’язків між учасниками, що призводить до компіляції їхніх зусиль (Scoular, 2020: 4). Навички співробітництва можна розділити на три групи: 1) формування спільного розуміння цілей, яких потрібно досягти, чи проблеми, яку необхідно вирішити (здатність спілкуватися з іншими членами групи, ділитися ресурсами та інформацією, розподіляти ролі і обов’язки); 2) здатність кожного члена групи робити власний внесок для спільного результату (активна участь кожного у роботі групи, здатність визначити і оцінити вклад інших у спільний результат, ефективне виконання своєї ролі та обов’язків); 3) регулювання роботи групи (моніторинг ефективності власного внеску у роботу групи, пошук шляхів для вирішення спірних питань, забезпечення постійного взаєморозуміння у процесі виконання групових завдань) (Scoular, 2020). Наділі у контексті нашого дослідження ми будемо використовувати вищезазначені тлумачення і класифікацію навичок співробітництва.

Значна увага розвитку навичок співробітництва майбутніх перекладачів приділяється у процесі формування їх комунікативної іншомовної компетентності. Для цього під час вивчення і викладання таких дисциплін, як «Практика усного і писемного мовлення» або ж «Практичний курс іноземної мови» використовуються різноманітні комунікативні та інтерактивні методи,

зокрема дискусії, групова робота, презентації, проекти, моделювання комунікативних ситуацій, проблемне навчання, ігрові методики тощо. Крім того, у підготовці майбутніх перекладачів застосовується аспектно навчання різних систем мови, зокрема граматики. Навчальна дисципліна «Практична граMATика іноземної мови» спрямована на формування граматичної компетенції, тобто знань і здатності користуватися граматичними ресурсами мови. Досить часто оволодіння граMATикою асоціюється як у студентів, так і у викладачів з вивченням правил і виконанням вправ. Саме тому наше дослідження спрямоване на розкриття потенціалу навчальної дисципліни «Практична граMATика іноземної мови» у формуванні не лише граматичної компетенції, але й навичок співробітництва.

Ми погоджуємося з Г. В. Корнюш у тому, що для ефективного формування "soft skills" у процесі навчання іноземної мови необхідно створити відповідні педагогічні умови. До таких умов належать комбінування форм організації навчальної діяльності (індивідуальної, парної, групової), збалансоване поєднання видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, письма, читання), методів і вправ, які відтворюють реальні життєві сценарії і фахово орієнтовані ситуації, а також належну реалізацію процесу само- та взаємооцінювання навчальних досягнень і результатів роботи (Корнюш, 2020: 104). Вважаємо, що такі умови мають бути створені і у процесі навчання граMATики іноземної мови.

На нашу думку, важливим чинником успішного формування навичок співробітництва є ознайомлення студентів зі змістом цього поняття. Це може відбуватися у вигляді пояснювальної бесіди чи дискусії. Також можна використати метод мозкового штурму чи проблемного навчання, коли студенти самостійно мають розкрити визначення поняття «співробітництво». Коли студенти вже мають уявлення про те, що таке «співробітництво», переходимо до відпрацювання цих навичок у процесі формування граматичної компетенції.

Найбільш ефективною для розвитку навичок співробітництва майбутніх перекладачів є парна і групова робота. Викладачу слід звернути особливу увагу на поділ студентів на пари чи групи. З одного боку, гарною ідеєю є запропонувати студентам самим обрати, з ким вони працюватимуть, адже молоді люди цінують, коли їм надають право вибору і враховують їх побажання. Проте, за таких умов студенти постійно обиратимуть тих, з ким їм комфортно працювати, тих, з тим вони зазвичай спілкуються у повсякденному житті. Тому

склад пар і груп необхідно постійно змінювати, що також позитивно впливатиме на формування навичок співробітництва, адже майбутні перекладачі мають навчитися співпрацювати і досягати взаєморозуміння з різними людьми, а не лише з тими, з ким у них є дружні відносини. Важливо також допомогти студентам навчитися розподіляти ролі і обов'язки при виконанні завдань. Для цього кожній групі можна запропонувати самим визначити обсяг роботи, потім поділити виконання завдання на частини і вибрати, хто яку частину завдання буде виконувати.

Перейдемо до розгляду основних методів і технологій, які сприяють розвитку навичок співробітництва майбутніх перекладачів. Розпочнемо з найбільш розповсюдженого методу формування граматичної компетенції, а саме виконання тренувальних вправ. Наведемо кілька прикладів роботи у парах чи групах: 1) Студенти виконують вправи індивідуально, а потім разом перевіряють один одного, аналізують помилки; 2) Студенти отримують завдання зробити помилки під час виконання вправ, потім обмінюються виконаними вправами з іншою групою, яка має знайти і виправити ці помилки; 3) Студенти повинні розробити завдання для іншої групи чи пари, зокрема знайти вже готові вправи для відпрацювання певного граматичного матеріалу або ж самостійно придумати речення, у яких потрібно використати певні граматичні конструкції. Це також можуть бути вправи або тести. Потім пари чи групи обмінюються завданнями, виконують їх і віддають на перевірку тій групі, яка розробила ці завдання.

Необхідно наголосити, що у процесі формування граматичної компетенції не варто обмежуватися лише виконанням вправ. Сучасна методика навчання іноземної мови пропонує широкий арсенал методів і прийомів, які можна успішно адаптувати для розвитку навичок співробітництва на заняттях з граMATики. Наприклад: 1) Моделювання комунікативних ситуацій. Студенти в парах або невеликих групах мають змоделювати певну ситуацію повсякденного чи професійного спілкування, використовуючи певні граматичні конструкції; 2) Активне слухання. Студенти поділяються на дві групи (А і Б). Кожна група отримує свій список питань. Після прослуховування аудіозапису студенти розподіляються на пари (студент А і студент Б) і разом обговорюють зміст прослуханого повідомлення, при цьому кожен розповідає свою частину інформації; 3) Творчі письмові завдання – колективне написання міні-оповідання, рекламного оголошення, твору, есе, електронного листа, блогу тощо.

Методи групової роботи, під час якої у студентів формуються навички співробітництва, можна застосовувати і на етапі ознайомлення з новим граматичним матеріалом. Одним із таких методів є метод сугестивного відкриття або ж індуктивний підхід (guided discovery), коли викладач не ознайомлює студентів з готовими правилами граматики, а пропонує їм самостійно їх сформулювати. Викладач знаходить і презентує певний мовний контекст (це може бути як письмовий текст, так і аудіо чи відеозапис). Студенти розподіляються на групи і ознайомлюються з цим текстом. Потім вони отримують від викладача певні питання, які допомагають їм проаналізувати граматичні структури і самостійно сформулювати правила вживання відповідної граматичної конструкції. Кожна група презентує власне формулювання правил іншим групам, після чого відбувається загальне обговорення результатів роботи кожної групи і спільне колективне формулювання нового граматичного правила. Також можна застосовувати метод «навчаючи, вчуся» (learning by teaching). Кожен студент спочатку отримує індивідуальне завдання – опрацювати певну частину нового навчального матеріалу. Це може бути як домашнє завдання, так і робота в аудиторії, коли викладач роздає картки з поясненнями. Опрацювавши новий матеріал, студенти розбиваються на пари і повідомляють один одному свою частину нового матеріалу, виступаючи одночасно у ролі того, хто вчить, і того, хто вчиться. Потім пари змінюються. Завдання кожного – поспілкуватися з максимальною кількістю учасників, донести свою інформацію і дізнатися якомога більше нового від інших. На підсумковому етапі кожен студент повідомляє, що він чи вона дізналися від інших і чому навчилися. Звичайно, такі методи потребують ретельної підготовки з боку викладача і займають багато часу аудиторної роботи. Проте, значними перевагами є активізація пізнавальної активності студентів, розвиток їх критичного мислення, умінь і навичок ефективно взаємодіяти з партнерами, зокрема обмінюватися інформацією, пояснювати, слухати, ставити питання і відповідати на питання, доносити власну точку зору і розуміти іншого тощо.

Важливим аспектом у формуванні навичок співробітництва є навчити студентів оцінювати як свій власний внесок у колективний результат, так і досягнення інших учасників групи. Для цього після завершення виконання завдання необхідно проводити аналіз роботи групи та ефективності співробітництва. Студентам можна дати готовий список питань, на які вони мають відповісти, наприклад: 1) Чи комфортно мені було працювати у групі? 2) Що саме легко вдавалося? 3) У чому виникли труднощі? 4) Над чим мені ще потрібно працювати для ефективної взаємодії з партнерами? 5) Хто, на мою думку, зробив найбільший внесок у загальний результат і чому? Також можна виділити окремого спостерігача, який не братиме участі у груповій роботі, а лише аналізуватиме роботу кожного члена групи, а потім ознайомить усіх зі своїми висновками. Навички оцінювання і самооцінювання ефективності групової роботи є важливим компонентом навичок співробітництва, проте їх формування є складним і тривалим процесом. При цьому для викладача надзвичайно важливо створювати сприятливий психологічний клімат в аудиторії, підтримувати постійний зворотній зв'язок зі студентами, але не втручатися у роботу групи, робити акцент на досягненнях, а не на помилках, та допомагати студентам знаходити шляхи для самовдосконалення.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що розвиток “soft skills” є пріоритетним завданням у підвищенні якості професійної підготовки майбутніх перекладачів та важливим чинником їхньої конкурентоспроможності та успішної професійної самореалізації. Навички співробітництва є ключовим компонентом “soft skills”. У ході проведеного дослідження доведено необхідність комплексного розвитку навичок співробітництва та сформулювало низку рекомендацій щодо передумов, методів та форм роботи у процесі формування граматичної компетенції студентів. Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо впровадження розроблених методів формування навичок співробітництва в навчальний процес ЗВО та вивчення їх ефективності у підготовці майбутніх перекладачів до взаємодії у професійному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діденко Ж. Формування м'яких навичок (“soft skills”) на заняттях англійської мови у майбутніх менеджерів в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 35. Т. 2. 2021. С. 266–271.
2. Корнюш Г. В. Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2020. Вип. 36. С. 99–110.
3. Коваль К. О. Розвиток “soft skills” у студентів – один з чинників для їх працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.

4. Николаенко Ю. О. Ігрові технології для формування “soft skills” на заняттях з іноземної мови у ЗВО. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. наукових матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, 2 – 3 червня 2022 р. Полтава : Нац. ун-т ім. Ю. Кондратюка, 2022. С. 161–163.
5. Паславська І. С. Розвиток у студентів “soft skills” у процесі вивчення іноземної мови як необхідний компонент конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 3 (334). С. 196–204.
6. Чухно О. А. Формування м’яких навичок майбутніх учителів під час навчання англійської мови. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2021. Вип. 66. С. 93–99.
7. Cinque M. «Lost in Translation». Soft skills development in European countries. *Tuning Journal for Higher Education*. May 2016. Volume 3. Issue № 2. P. 389–427.
8. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p.
9. Haselberger D., Oberhuemer P., Pérez E., Cinque M., F. D. Capasso. Mediating soft skills at higher education institutions. Guidelines for the design of learning situations supporting soft skills achievement. 2012. 133 p.
10. Heckman J. J., Kautz T. Hard evidence on soft skills. *Labour Econ.* 2012, Aug. 1. № 19(4). Pp. 451–464.
11. Kechagias K., ed., Teaching and assessing soft skills. 1 st Second Chance School of Thessaloniki, 2011. 189 p.
12. Scoular C., Duckworth D., Heard J., Ramalingam D. Collaboration: definition and structure. Australian Council for Educational Research Ltd., 2020. 10 p.

REFERENCES

1. Didenko Zh. Formuvannya miakykh navychok (“soft skills”) na zaniattiakh anhliiskoi movy u maibutnix menezheriv v umovakh dystantsiinoho navchannia [Soft skills formation during English classes with future managers under conditions of distance learning]. *Aktualni pytannia humanitarnukh nauk*. Vyp. 35. T. 2. 2021. S. 266–271 [in Ukrainian].
2. Korniyush H. V. Formuvannya miakykh navychok u studentiv zakladiv vyshchoii osvity v konteksti navchannia inozemnykh mov [Formation of university students’ soft skills in the context of foreign languages learning]. *Vyklyadannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky*. 2020. Vyp. 36. S. 99–110 [in Ukrainian].
3. Koval K. O. Rozvytok “soft skills” u studentiv – odyn z chynnykiv dlia iikh pratsevlashtuvannia [Students’ soft skills development as an employment factor]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. 2015. № 2. S. 162–167 [in Ukrainian].
4. Nikolaienko Yu. O. Ihrovi tekhnolohiii dlia formuvannia “soft skills” na zaniattiakh z inozemnoii movy u ZVO [Game technologies for soft skills formation during foreign languages classes at higher educational establishments]. *Psykhologo-pedahohichni koordynaty rozvytku osobystosti* : zb. naukovykh materialiv III Mizhnarodnoii nauково-praktychnoi konferentsii, 2–3 chervniia 2022 r. Poltava : National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, 2022. S. 161–163 [in Ukrainian].
5. Paslavska I. S. Rozvytok u studentiv “soft skills” u protsesi vyvchennia inozemnoii movy iak neobkhdnyi komponent konkurentospromozhnosti maibuthikh fakhivtsiv [Students’ soft skills development as an essential component of future specialists competitiveness]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. 2020. № 3 (334). S. 196–204. [in Ukrainian].
6. Chukhno O. A. Formuvannya miakykh navychok maibuthikh uchyteliv pid chas navchannia anhliiskoi vymovy [Future teachers’ soft skills formation while learning English pronunciation]. *Naukova zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsubynskoho. Serii: pedahohika i psykhohiia*. 2021. Vyp. 66. S. 93–99. [in Ukrainian].
7. Cinque M. «Lost in Translation». Soft skills development in European countries. *Tuning Journal for Higher Education*. May 2016. Volume 3. Issue № 2. P. 389–427.
8. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p.
9. Haselberger D., Oberhuemer P., Pérez E., Cinque M., F. D. Capasso. Mediating soft skills at higher education institutions. Guidelines for the design of learning situations supporting soft skills achievement. 2012. 133 p.
10. Heckman J. J., Kautz T. Hard evidence on soft skills. *Labour Econ.* 2012, Aug. 1. № 19(4). Pp. 451–464.
11. Kechagias K., ed., Teaching and assessing soft skills. 1 st Second Chance School of Thessaloniki, 2011. 189 p.
12. Scoular C., Duckworth D., Heard J., Ramalingam D. Collaboration: definition and structure. Australian Council for Educational Research Ltd., 2020. 10 p.